

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Доповідач: Михайлик Я., студентка гр. Ю-84

Науковий керівник: Чернадчук О.В., асистент каф. АППФЕБ

Серед суб'єктів міжнародного приватного права важливе місце у правовідносинах посідають фізичні особи. Проблема міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб набуває свого особливого звучання при розгляді ролі і правового статусу фізичних осіб у сучасному міжнародному праві.

Під фізичними особами прийнято розуміти громадян даної держави, іноземців, осіб без громадянства й осіб, що мають подвійне громадянство. Всі вони разом складають населення, що мешкає на території певної держави, що підпорядковане її юрисдикції. Водночас термін «населення» у міжнародному і у внутрішньодержавному праві має неоднакове значення. У міжнародному праві під населенням розуміється сукупність фізичних осіб, індивідів, що населяють територію держави в даний момент, тобто проживаючих на її території. У внутрішньодержавному праві основний акцент робиться на юрисдикцію (здійснення владних повноважень) держави над цим населенням. У силу того, що на територію держави поширюється її повний і винятковий суверенітет, особи, які населяють її, знаходяться під повною і винятковою юрисдикцією цієї держави, котра встановлює у своєму національному праві їх відповідний юридичний статус і правовий режим [1, с. 126].

Держава здійснює стосовно свого населення три види юрисдикції — законодавчу, виконавчу (адміністративну) і судову. У силу законодавчої юрисдикції держава встановлює юридичний статус осіб, які складають її населення, відносячи їх до категорій своїх громадян (підданих для держав із монархічним ладом правління), іноземних громадян, осіб без громадянства або осіб із подвійним громадянством. Таким чином, регулювання правового становища фізичних осіб, що знаходяться на території держави і складають її населення, входить у виключну компетенцію даної держави.

Коло, обсяг і характер прав і свобод, наданих населенню, залежать від економічних, соціальних і національних особливостей розвитку кожної держави.

Але слід мати на увазі, що регламентація правового становища населення внутрішнім законодавством держави не виключає можливостей міждержавного співробітництва в галузі політичних, економічних і громадянських прав населення, визначення правового становища іноземців, врегулювання питання про осіб з подвійним громадянством, надання взаємної правової допомоги у громадянських, сімейних і кримінальних справах, а також спільної боротьби з міжнародними злочинами [2, с. 105].

У сучасній західній доктрині міжнародного права переважна більшість авторів уже дуже тривалий час розглядає надання індивідам прямого доступу в міжнародні судові органи в якості сторони в процесі як одне з основних доказів можливості прямого регулювання міжнародним правом становища індивідів.

У вітчизняній доктрині з цього приводу висловлюються різні точки зору. Найбільш часто акцентується увага на тому, що міждержавні угоди, котрі передбачають прямий доступ індивідів у міжнародні судові органи, зустрічаються надзвичайно рідко, вони нетипові і не можуть змінити загальне правило. Деякі автори, як відзначилося, підкреслюють, що міжнародна правосуб'єктність індивідів носить у цих випадках похідний, обмежений характер і не повинна протиставлятися державному суверенітетові.

Водночас існує і думка, відповідно до котрої такого роду угоди створюють лише тільки взаємні права й обов'язки для їхніх учасників із приводу прямого доступу індивідів у міжнародні судові органи. Але вони об'єктивно не можуть перетворити індивідів у суб'єктів міжнародного права, підкорити їх безпосередньому впливу норм, що містяться в цих угодах, оскільки індивіди не в змозі брати участь у міждержавних відносинах.

Міжнародне право відіграє значну роль у регулюванні прав і свобод індивіда. В одних випадках норми міжнародного права встановлюють стандарти правового статусу індивідів, в інших — є безпосередньою підставою для виникнення суб'єктивних прав і обов'язків людини. Слід мати на увазі, що форма впливу міжнародно-правових норм на правове становище населення в кожній конкретній державі залежить від прийнятої в ній концепції співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права [3, с. 79].

Роль міжнародного права в регулюванні правового статусу індивідів виражається, зокрема, у тому, що держави:

— в силу звичасвих правових норм міжнародного права взаємно визнають виняткову юрисдикцію держав у регулюванні правового статусу осіб, що складають їхнє населення;

— взаємно погодилися визнавати право патриманіальної (вітчизняної) держави в установлених випадках сприяти своїм громадянам, які знаходяться за межами їх державних кордонів на іноземній території, у здійсненні їх прав, передбачених для іноземців;

— на взаємних договірних засадах регулюють питання, що стосуються колізії їхніх внутрішньодержавних норм про визначення статусу осіб, що відносяться до категорій їхніх громадян (зокрема, укладаючи угоди про виключення подвійного громадянства);

— регулюють на рівні норм загального міжнародного права правове становище осіб, що входять до складу їхніх закордонних органів зовнішніх зносин (дипломатичні представництва, консульські установи і т.д.);

— у спеціальних угодах домовляються про право фізичних осіб у порядку, встановленому внутрішньодержавним законодавством, звертатися в міжнародні організації за захистом своїх прав [4, с. 89].

Досить чітко міжнародна правосуб'єктність фізичної особи наголошується в рішеннях Суду Європейського Союзу. Зокрема, Суд зазначив: «Співтовариство констатує новий правовий порядок у міжнародному праві, за яким переваги держав щодо їх суверенних прав обмежуються, і суб'єктами визнаються не лише держави, а й громадяни». Суд, зокрема, встановив, що численні договори про Європейський Союз прямо формулюють права та обов'язки як держав, так і фізичних осіб.

Слід зазначити, що правосуб'єктність фізичних осіб визнана в цілому ряді міжнародних документів: у Загальній декларації прав людини 1948 року (стаття 6); у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року (стаття 2 і далі); у Міжнародній конвенції про захист прав усіх працівників-мігрантів і членів їхніх сімей 1990 року (стаття 8 і далі) та ін. Це дає підставу деяким ученим говорити про те, що індивіди стають учасниками міжнародних відносин, урегульованих нормами права, тобто, в певному значенні, суб'єктами міжнародного права [6, с. 136].

Таким чином, у міжнародному праві є достатньо підстав для становлення системи міждержавного співробітництва з питань правового статусу фізичних осіб. Ця проблема набуває особливої значимості з урахуванням того, що на сучасному етапі розвитку світового співтовариства загально визнано, що політичні, соціальні, економічні, культурні й інші права людини виступають не в якості дару держави або його посадових осіб, а є невід'ємними правами кожного індивіда, якими він наділений у силу свого народження незалежно від раси, кольору шкіри, статі, релігії, мови, політичних та інших переконань. Права і свободи людини складають основу не тільки громадянського суспільства, але і базис сучасної цивілізації [5 с. 365].

Проаналізувавши вище викладений матеріал, можна зробити такий висновок: правосуб'єктність фізичної особи у міжнародному праві застосовується на практиці по різному. Існує багато думок з приводу того, чи відносити фізичних осіб до суб'єктів міжнародного права чи ні?! На нашу думку їх не можна віднести до суб'єктів міжнародного права, хоча вони й можуть виступати від свого імені учасниками міжнародних правовідносин (наприклад, звернення фізичної особи до міжнародного суду з позовом про захист своїх прав), володіють міжнародними правами та обов'язками тощо. В свою чергу фізична особа своїми зусиллями не в змозі вчиняти ті дії, які, наприклад, під силу лише суб'єктам міжнародного права, хоча вона і володіє усіма елементами міжнародної правосуб'єктності одночасно, але вони можуть і не збігатися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підруч. / М.О. Баймуратов. – К., 2006. – 424 с.
2. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. Пос. – К., 2006. – 336 с.
3. Онуфрієва В.Г. Правосуб'єктність фізичних осіб / В.Г.Онуфрієва // Вісник УНКД. – 2009. - № 6, 7.
4. Чубарев В. Л. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. / В.Л.Чубарев. – К.: Атіка, 2008. – С. 172.
5. Тимченко П.Д. Международное право: Учеб. / П.Д.Тимченко. – Х., 1999. – 528 с.
6. Тимченко Л.Д. Міжнародне право: Навч. посіб. / Л.Д.Тимченко. – К., 2007. – 224 с.